

УДК 338.5:656.611.2

Стан та перспективи розвитку експортного потенціалу ринку послуг автомобільного транспорту

Замлинський В.А.

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри обліку та оподаткування
Одеського торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Коваль В.В.

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри прикладної економіки
Одеського торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Котлубай В.О.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри національної економіки
Національного університету «Одеська юридична академія»

У статті розкрито проблеми розвитку транспортної інфраструктури та експорту послуг автомобільного транспорту для підвищення транзитного потенціалу як конкурентної переваги країни. Запропоновано напрями підвищення експортного потенціалу системи просування послуг автомобільного транспорту.

Ключові слова: експортний потенціал, автомобільний транспорт, державне регулювання, експорт транспортних послуг, вантажообіг, стратегія.

Zamlynskiy V.A., Koval V.V., Kotlubay V.A. СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЭКСПОРТНОГО ПОТЕНЦИАЛА РЫНКА УСЛУГ АВТОМОБИЛЬНОГО ТРАНСПОРТА

В статье раскрыты проблемы развития транспортной инфраструктуры и экспорта услуг автомобильного транспорта для повышения транзитного потенциала как конкурентного преимущества страны. Предложены направления повышения экспортного потенциала системы продвижения услуг автомобильного транспорта.

Ключевые слова: экспортный потенциал, автомобильный транспорт, государственное регулирование, экспорт транспортных услуг, грузооборот, стратегия.

Zamlynskiy V.A., Koval V.V., Kotlubay V.A. THE STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF EXPORT POTENTIAL OF THE MARKET OF ROAD TRANSPORT SERVICES

In the article problems of development of transport infrastructure and export of road transport services to increase transit potential of both the competitive advantages of the country. Directions of improving the export potential of the promotion system of road transport services.

Keywords: export potential, road transport, government regulation, the export of transport services, turnover, strategy.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Трансформаційні процеси в ринковій економічній системі України зумовили реформування механізму державного регулювання в усіх сферах національного господарства, у тому числі одній із важливих сфер автомобільного транспорту. Заявлені державою заходи з демонополізації та дерегуляції, відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 № 615-р [1], у важливих сферах економіки мають сприяти змінам у формах і методах регулювання діяльності на ринку транспортних послуг за умови створення ефективного

конкурентного середовища. Одними з таких заходів є демонополізація та дерегуляція потенційно конкурентних ринків автомобільного транспорту та їх розвиток, забезпечення доступу до них нових учасників. Окрім того, актуальним залишається питання врегулювання питання відповідності законодавчої бази у сфері автомобільного транспорту положенням Хартії якості на виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, що сприятиме підвищенню ефективності у сфері перевезень пасажирів і вантажів автомобільним транспортом, запровадженню ефективного

контролю функціонування ринку автомобільних перевезень і європейських умов допуску до ринку перевезень.

Реалізація зазначених заходів зумовлює необхідність дослідження розвитку транспортної інфраструктури та експорту послуг автомобільного транспорту для підвищення транзитного потенціалу як конкурентної переваги країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичним основам розвитку інфраструктури ринку транспортних послуг присвячено роботи сучасних економістів та вчених, а саме: Б.В. Буркинського, О.М. Кібік, В.Л. Диканя, В.М. Загорулька, Ю.М. Цветова та ін.

Заходи державної підтримки розвитку ринку автомобільного транспорту досліджувалися в роботах учених: А.М. Туренко, О.П. Алексієв, Ю.О. Абрамова, В.О. Богомолова, О.В. Бажинова, В.П. Волкодав, О.М. Врублевського, П.Ф. Горбачова, В.І. Клименко, В.Г. Солодова, М. Скочука та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак невирішеним залишається завдання обґрунтування державної підтримки експорту послуг у сфері автомобільного транспорту, розвиток якої відповідав би сучасним вимогам розвитку національного господарства на шляху європейської інтеграції України із формування єдиної національної транспортної моделі для ефективного транспортного обслуговування учасників ринку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення напрямів забезпечення підтримки щодо розвитку експортного потенціалу ринку послуг автомобільного транспорту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток автомобільного транспорту як галузі транспорту, що забезпечує задоволення потреб населення та суспільного виробництва у перевезеннях пасажирів та вантажів автомобільними транспортними засобами, виступає стратегічним напрямом державної економічної політики України, оскільки в розвинених економіках автомобільний транспорт функціонує в конкурентному середовищі та є привабливим із погляду капітальних інвестицій і має достатньо швидкі темпи окупності вкладень [2]. Проте відсутність єдиної національної транспортної моделі, яка б забезпечувала раціональне використання транспортної інфраструктури, потребує формування державної економічної політики, спрямованої на розвиток мережі суб'єктів ринку транспорт-

них послуг та створенню умов конкуренції на ринку автомобільного транспорту [2].

Одним із важливих видів державної економічної політики є інноваційна політика на ринку транспортних послуг, оскільки автомобільний транспорт виступає однією з найбільш наукомістких галузей транспорту, що передбачає впровадження науково-технічних рішень, спрямованих на зниження негативного впливу автомобільного транспорту щодо безпеки руху та навколишнього середовища, підвищення рівня якості та безпеки перевезень, а також покращення енергоефективності автомобільного транспорту.

Автомобільний транспорт є вагомими складником транспортної системи України щодо перевезень пасажирів і вантажів та впливу на економіку і суспільство. Його частка у перевезенні пасажирів становить 49,4%, вантажів – 60% [2]. У 2016 р. вантажообіг підприємств транспорту становив 323,5 млрд. т/км (або 102,4% від обсягу 2015 р.), із них 37 654,9 млрд. т/км – автомобільний транспорт (табл. 1). Підприємствами транспорту перевезено 624,5 млн. т вантажів, що становить 103,8% від обсягів 2015 р.

Таблиця 1

Вантажні перевезення

	Вантажообіг	
	млн. т/км	у % до 2015 р.
Транспорт	323473,9	102,4
залізничний	187215,6	96,0
автомобільний	37654,9	109,1
водний	3998,6	73,6
трубопровідний	94378,9	117,0
авіаційний	225,9	107,0

Джерело: складено на основі [3]

У середньому питома вага автомобільного транспорту в складі транспорту в перевезенні вантажів становила від 66% у 2010 р. до 69 % у 2015 р.

Трансформаційні процеси в більшості ринків національного господарства стосуються і ринку транспортних послуг, що продукує створення умов для розвитку різних галузей економіки, задоволення попиту населення в транспортних послугах. Аналіз ринку послуг транспорту дав змогу виявити тенденції щодо зміни в споживчих витратах частки витрат населення на оплату послуг транспорту з 3,4% у 2007 р. до 3,7% у 2015 р. Але, незважаючи на досягнуті результати розвитку автомобільного транспорту, задоволення потреб насе-

лення у послугах транспорту в сільській місцевості залишається низьким, що пов'язано зі значними втратами часу населення на пересування через низьку регулярність руху автомобільного транспорту.

На міських приміських чи міжміських маршрутах, згідно із соціологічним опитуванням, у міській місцевості обрання виду транспорту відбувається не з об'єктивних критеріїв (мінімізації витрат часу, вартості), а суб'єктивних чинників [4].

Слід зазначити, що починаючи з 2009 р. спостерігається зменшення перевезень пасажирів за видами транспорту загального користування з 7 275 млн. осіб до 5 160 млн. осіб у 2015 р., що частково пов'язано із падінням добробуту населення і платоспроможного попиту на транспортні послуги.

Також зменшився вантажообіг за видами транспорту на 15% порівняно з 2009 та 2015 рр., хоча автомобільний транспорт засвідчив незначне зростання на 8% у 2015 р. до 2009 р., але зменшення на 6% порівняно з 2014 р. Протягом 2013–2014 рр. (рис. 1) через економічну кризу автомобільний сектор зазнав падіння пасажирських (на 9,8%) та вантажних перевезень (на 5,1%) [2].

Загальні тенденції до зменшення вантажообігу та перевезень пасажирів за видами транспорту загального користування, у тому числі автомобільним транспортом, викликані недоліками, які стримують розвиток транспортної галузі: значним зношенням транспортної інфраструктури; високим рівнем споживчих та промислових цін; відсутністю автомобільних доріг та низькою безпекою дорожньої інфраструктури (згідно з даними Загальноєвропейської установи аналізу якості доріг (EuroRAP) та Укртрансінспекції).

Необхідність вирішення зазначених проблем врахована в Державній цільовій економічній програмі розвитку автомобільних доріг загального користування на 2013–2018 рр. шляхом підвищення низьких транспортно-експлуатаційних показників автомобільних доріг порівняно з європейськими країнами. Проте великий нерегульований сектор нелегальних пасажирських перевезень потребує вирішення низки завдань щодо [10]:

- забезпечення чесних умов конкуренції завдяки однаковому застосуванню спільних правил допуску до діяльності оператора вантажних та/або оператора пасажирських автомобільних перевезень;

- гармонізації умов конкурентоспроможності серед різних видів перевезень усередині держави.

Окрім того, підвищення ефективності та конкурентоспроможності галузі та реалізації транзитного потенціалу транспортної системи як стратегічний напрям розвитку галузі автомобільного транспорту та дорожнього господарства, визначений Стратегічним планом розвитку автомобільного транспорту та дорожнього господарства на період до 2020 р., на нашу думку, повинне сприяти експорту транспортних послуг [2]. Відповідно до Транспортної стратегії, забезпечення розвитку експорту транспортних послуг сприятиме поліпшенню інвестиційного клімату.

Незважаючи на заходи щодо вдосконалення регулювання транспортної галузі, ринок послуг автомобільного транспорту за рівнем інноваційної активності та питомою вагою експорту характеризується низькими показниками розвитку. Розвиток експортного потенціалу країни сприяє її економічному зростанню внаслідок вирішення завдань,

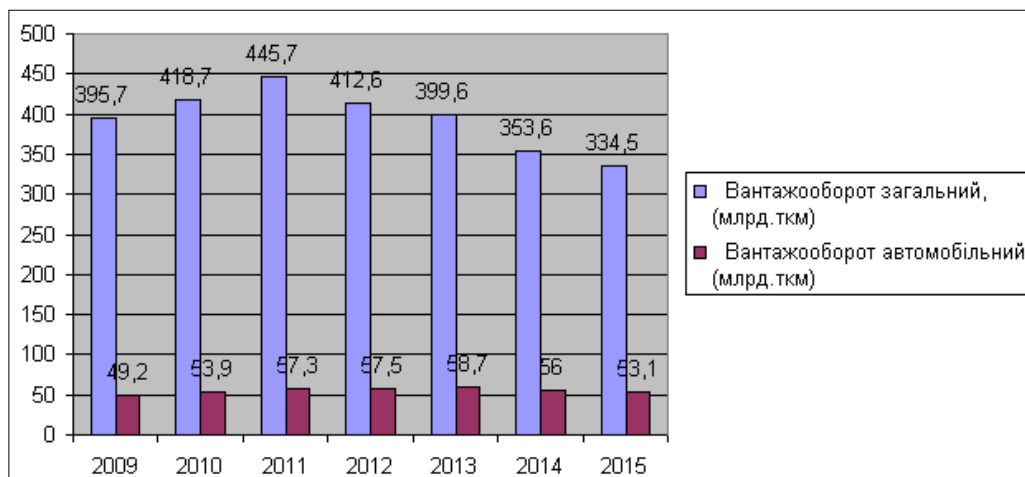

Рис. 1. Динаміка вантажообігу транспорту [5]

якими є вирівнювання структури платіжного балансу, забезпечення стабільності національної валюти, посилення позицій у міжнародному поділі праці, збереження політичної і економічної незалежності країни тощо.

Стан та перспективи розвитку транспортної інфраструктури формують базу експортного потенціалу національної економіки в цілому та «нетрадиційного» експорту, яким є експорт транспортних послуг. Сучасні процеси інтернаціоналізації та глобалізації, що відбуваються у світі, зумовлюють суттєве зростання обсягів міжнародної торгівлі послугами, що є самостійним предметом торгівлі між країнами [6; 7].

Експорт транспортних послуг забезпечив Україні 90% позитивного сальдо торгівлі у сфері послуг, із них 40% пов'язано з транспортуванням газу і нафти в Європу трубопровідним транспортом (табл. 2). Позитивне сальдо також спостерігається і з інших видів транспорту. Досвід зарубіжних країн показує, що експорт транспортних послуг є однією з найважливіших експортоорієнтованих сфер національних економік [6; 8].

За умови державної підтримки вітчизняних перевізників та модернізації транспортної інфраструктури ринок послуг автомобільного транспорту сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національної економіки за рахунок диверсифікації експорту.

Передусім має бути розроблена сучасна національна експортна стратегія відповідно до глобалізаційних та інтеграційних процесів з урахуванням перспектив покращення позицій України у світогосподарській системі. Стратегія повинна базуватися на використанні форм і механізмів співпраці, які дають змогу оптимізувати використання потенціалу взаємозв'язків

України з економічно розвинутими країнами світу [6]. Розвиток транзитного складника експортного потенціалу сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності країни на світовому ринку. Забезпечення розвитку транзитного потенціалу є передумовою розвитку діяльності вітчизняних перевізників та компаній, які забезпечують перевезення [6; 9].

Окрім того, важливим є дотримання збалансованого розвитку транспортної інфраструктури із забезпеченням доступності послуг автомобільного транспорту для населення та підвищення їх якості для подальшого зростання транзитного потенціалу України. Заходами державної політики щодо розвитку експортного потенціалу ринку послуг автомобільного транспорту, на нашу думку, мають стати: покращення фіскального режиму та інвестиційного клімату, посилення інноваційної спрямованості розвитку транспортної інфраструктури, створення вільних економічних зон тощо.

Висновки з цього дослідження. Ринок послуг автомобільного транспорту виступає важливим складником галузі транспорту, проте зниження експорту послуг автомобільного транспорту обмежує можливості щодо підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Розвиток експортного потенціалу обмежується такими чинниками, як нерозвиненість транспортної інфраструктури та значне зношення, високий рівень споживчих та промислових цін, слабка державна підтримка експорту.

Необхідність модернізації транспортної інфраструктури для просування послуг автомобільного транспорту зумовлена посиленням процесів інтеграції національної транспортної системи в європейську та зрос-

Таблиця 2

Динаміка експорту за видами транспортних послуг (тис. дол. США)

Найменування послуги згідно з КЗЕП	2014	2015	У % до загального обсягу	У % до 2014 р.
Усього експорту послуг	11520850,7	9736654,2	100,0	84,5
Транспортні послуги	6101923,5	5263155,3	54,1	86,3
Послуги морського транспорту	850878,8	735935,8	14,0	86,5
Послуги річкового транспорту	46342,3	44494,8	0,8	96,0
Послуги повітряного транспорту	1071262,5	853618,5	16,2	79,7
Послуги залізничного транспорту	1098830,7	751254,1	14,3	68,4
Послуги автомобільного транспорту	459623,7	249071,0	4,7	54,2
Послуги трубопровідного транспорту	2207902,0	2258041,9	42,9	102,3

Джерело: складено на основі [3]

танням рівня експорту транспортних послуг. Саме високий потенціал експорту транспортних послуг сприятиме підвищенню ефективності та конкурентоспроможності галузі та реалізації транзитного потенціалу транспортної системи як стратегічний напрям розвитку галузі автомобільного транспорту та дорожнього господарства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. План заходів щодо дерегуляції господарської діяльності : Розпорядження КМУ від 23.08.2016 № 615-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/615-2016-%D1%80>.
2. Стратегічний план розвитку автомобільного транспорту та дорожнього господарства на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mtu.gov.ua/files/Стратегічний%20план%20авто.pdf>.
3. Офіційний сайт Державної статистичної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html.
4. Беспалов Д. Середньозважені показники зручності транспорту Києва / Д. Беспалов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bespalov.me/2016/07/19/serednozvazheni-pokaznyky-zruchnosti-transportu-kyjeva/>.
5. Україна у цифрах 2015 / Державна служба статистики України. – К., 2016 – 239 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm.
6. Кібік О.М. Стратегічні інструменти розвитку українського експорту транспортних послуг / О.М. Кібік, В.О. Котлубай, Ю.В. Хаймінова // Actual problems of globalization: Collection of scientific articles. – Midas S.A., Thessaloniki, Greece, 2016. – P. 40–43.
7. Котлубай В.О. Розвиток стратегічних напрямів зовнішньоторговельної політики України / В.О. Котлубай // Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту на підприємствах України : збірник матеріалів II всеукраїнської науково-практичної конференції (26 жовтня 2016 р.). – Харків, 2016. – С. 549–551.
8. Kotlubay V. Transport infrastructure in the development system of export opportunities of Ukraine / O. Kibik, V. Kotlubay, J. Khaiminova, Y. Redina // European Journal of Economics and Management. – 2016. – № 2. – P. 12–18.
9. Kotlubay V.A. Formation program for the development of export potential of Ukraine / V.A. Kotlubay, I.V. Redina // Молодий учений. – 2015. – № 12.1. – С. 81–84.
10. Пояснювальна записка до проекту закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері автомобільного транспорту з метою приведення їх у відповідність з актами Європейського Союзу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=59136&pf35401=388294>.